

INTERNET Məfkurəsi milli hərəkətdə!

Dr. Manaf Sababi

Şübhəsiz ki ötən əsr təmədun, sənət və atom əsrinə həsr olunsada, çağdaş əsr informasiya (ittilaat) əsri kimi adlandırılmalıdır. İnkişafın istiqamətini o ölkələr və insanlar formalaşdırır ki ilk dəfə yeni informasiya malik ola bilər. Informasiya yayımında klasik kütləvi informasiya vasitələri (radio-TV, qəzetlər,..) mühüm rol bugünədək əldə etmişsədə, hazırda internet vasitəsi bu balansı dəyişdirməkdədir.

Məlum olduğu kimi internet ilk dəfə Amerikanın hərbi qüvvəsi tərəfindən içəri (daxili) əlaqələr üzrə 1970-ci illər ərəfələrində yaranıb və istifadə olunmuş. Sonra 1980-ci illərdə internet daha sivil xarakteri tapır və 1980-ci illərdən ibarət olaraq ilk dəfə universitet aləmində və sonra 1990-cı illərdən bəri kütlə arasında istifadə olunur.

Bütün internetdən İsveçin 80% əhalisi faydalanır. 5 yaşından tutmuş 70 yaşına kimi insanlar davamlı internetdən istifadə edilir. Çox sahələrdə bu inqilabi vəsilədən istifadə olunur, və məsəl olaraq bu sahələri ad vermək olar:

- Elektronik məktub
- Oyun (games)
- Məlumat mərkəzi (kitabxana kimi)
- Aliş və Veriş (internet vasitəsi ilə hər şey almaq vəya satmaq imkanı)
- Təhsil etmək (bəzi universitetlər internet klasi təşkil edilir)
- Bank işləri (bütün bank işlərini internet vasitəsi ilə)
- Bəzi müzik cd vəya filmlərini internetdən kopy (Down load) imkanı
- Səfər üçün bilet, hotel və restoran rezervasiyonları
- Bəzi qəzetlər, jurnalar (internet online qəzetləri)
- Elmi və ictimai-siyasi internet konfransları
- Bağli lista üzvlər arasında əlaqələr
- Şəxsi, dövləti və ictimai səyflər (Homepage)
- Chata (dəyşik movzular üzrə fikir mübadiləsi, ...), Paltalk

Bir cümlədə demək olar ki fiziki işlərdən başqa məlumatla ilgili hər iş internet vasitəsi ilə mümkündür. Internetin həzinəsinə gəlincə, hazırda İsveçə bənzər qərb ölkələrdə çox ucuz qiymətli bir vəsilədir və hətta çoxli yerlərdə məsəl olaraq kitabxana, məktəb və iş yerlərində pilsuz (bedava) əhalinin ixtiyarında qoyulubdur.

BMT-nin verdiği ötən il statistikalərə (amarlara) istinad, 2002 illin sonunda 655 milyon internet istifadəçisi olacaq. İnternetdən istifadə 2001-2002 il ərzində 30% artıb və 1/3 isə üçüncü dünya da olmuş.

UNCTAD (United Nations Conference on Trade Development) verdiği rəqəmlər:

Asiya ölkələrində: 44%

Afrika: 43%

Mərkəzi Amerika: 33%

Avropa: 33%

Şimali Amerika: 10%

Statistikdən bəlli olaraq geri qalmış ölkələrin internetdən istifadəsi artıb, amma bu rəqəmlərdə müşəxəs ölkənin amari olmadığı üçün İranda internet nə qədər gəlişməsi bizə mübhəm qalır.

Texniki cəhətdən internetdən istifadə şivəsi o qədər mürəkəb və ağır iş deyil. Bir dəfə bağlantı və "Surfa" şivəsini öyrəndikən ömür boyu kifayət edir. Məsəl olaraq, İsveçin məktəblərində ilk sinifdən internetdən istifadə texnikası tədris olunur. Amma, internetdən mükəmil və yetərli istifadə üçün əsas əngəl dil məsələsidir. Ərəb vəya türk dillərin əzəmətinə baxmıyaraq, bugün bir beynəlxalq dili kimi inglis dili hesab olunur. Ona görə da yazılmamış qanunlar əsasında internetin əsas dili inglis dili seçilibdir. Buda o mənada deyil ki inglis dilinə qabiliyəti olmiyan şəxslər naçarən internetdən məhrum qalır, bəlkə yetərli qədər yox amma məhdud halda elə internet istifadə imkanı bu şəxslərə movcudur.

Təəssüflə güney azərbaycanlılar arasında hələlik internetin əhəmiyyəti adına layiq etibar qazana bilməyib. Məncə, buna 3 faktorlar səbəbdir.

- 1- Kamputr bir kütləvi vəsilə kimi alınmaması
- 2- Kamputr və internet xətin həzinəsi
- 3- İngilis dili

Doğrudur ki proqresiv güneylilər evdə və internet klublarda bu yeni vasitədən son illərdə bəhrələnməyə başlamışlar, amma hələdə kütlə üçün internet mənasız bir vəsilədir.

Azərbaycan milli nehzət prosesində, şübhəsiz ki kütləvi informasiya vasitələrin (KIV) rolu çox böyük yer alır. Təcrübə aydınca göstərir ki, KIV imkanatlarına malik olmiyan hərəkətlər xalqın haşiyə qüvvələri kimi əməl edilər. Buda heç ittifaqi bir düzəniş deyil, çünki bir nehzət tələb edir ki hərəkəti idarə edən qüvvələrlə kütlə arasında davamlı müstəqim əlaqə olsun. İranda hakim siyasi şəraiti nəzərdə alsaq görünür ki ümumiyyətlə KIV üzrə məhdudiyyətçilik var və özəliklə azərbaycanlı milli nehzətlə bağlı KIV-ə hem siyasi və həmçinin şovinisti böyük təzyiqlər irəli sürünür. Əlavə olaraq, kitab və qəzet oxumaq ənənəsi güneyli soydaşlarda özünü zəif halda buruza verir. Buda təbii bir haldı çünki son 50 ildə İranda türk dilli adlanan insanlar öz höviyyətinə biqanə saxlanarkən farslaşdırma projesinə məruz qalıbdı.

İrannın ictimai tarix inkişafına nəzər versək görünür ki təmədunun inkişaf mərhələlərin bəzilərinin üstündən atlanarkən keçilib. O zaman ki Avropa/Amerika da qatar sənəti camielərin infrastruktur hədlərini formalaşdırirdi, İranda kalikatör kimi bir xətin açılışında kifayət görünürdü. Ona bənzər, teleqraf, telefon, radiyo və TV inqilabi İranda hiss olmadı və nəhayət Fayton yerinə amerikan Chevrolet maşınları bir qısa zamanda şəhərlərdə zahir oldu. Demək olar ki, İranda inkişaf öz təbii yolunu seyr etmir və bu qeyri təbii seyrin səmərələri isə özünü siyasi hərəkətlərdə göstərir.

Azərbaycan milli nehzətin son on-illik tarixində internetin rolu az olməyib və hətta cürətlə iddia etmək olar ki güneydən xaric milli hərəkətlərin əsas baftını internet

təşkil edir. Necə ki Bezz qala toplantısı vəya azərbaycan milli hərəkatınə məxsus qəzetlərin tirajlarını bir nehzətin ölçüsü kimi hesab etmək olar, həmən mehvərdə internet istifadəsini da mötebər bir ölçü kimi görməliyiq. Əlbəttə ki yoxarıda qeyd olunan 3 əsas səbəbləri da xatırlayıb və ehtiyat ilə məsəliyə yanaşmaq lazımdır.

Son 3 ildə milli hərəkatla bağıli öyrənci sinfin kənarında On-Line səyfələrin yaranması və e-meyl əlaqələrin güclənməsi güneylilərin arasında artıbdı. Amma, hələdə ki vardır bu artma kütlədən kənar müyyən qüvvələrin rəğbət ilə olur. Azərbaycan milli hərəkatın məfhumunu azərbaycanlılara çatıraq üçün sözsüz bu artma yetərli deyil. O isə, azərbaycan milli nehzətinə istiqamət yönədən qüvvələr məcburən güneylilərin internetdən istifadə etməsini şiddətlə təbliğ etməlidilər. O dərəcədə ki internetin zərurəti hər azərbaycanlı evdə hiss olunmalıdır. Buda öz növbəsində bir paradoks yaradır, ona görə ki azərbaycanın elit və şəxsiyyətli insanları yaşlı vəya imkanlarına aslı olaraq özləri internetdən istifadə etmilər və təbii olaraq onun təbliğinə da muqavimət hiss edilər.

Gəcil :

Güney azərbaycanın internet saytlarının dayrektoriyası

www.gajil.20m.com